

Kokanova JARKINAY
Filoloji biliminde dr.
Kıdemli Öğretim Görevlisi.

EĞİTİM SİSTEMİNDE KİŞİNİN OLUŞUMU SAYESİNDE SİVİL TOPLUMUN GELİŞTİRMESİ¹

Şimdiki nesil, milletin geleceği ve sivil toplumun geliştirmesine katkıda bulunan bireydir. Böylece her üniversite profesörlerinin omuzlarında büyük bir sorumluluk vardır. Modern kişi, ulusun kültür adetlerini iyi bir şekilde bile, tarihini seven, ülkesinin geleceğine destek verebilen, rahat bir şekilde birkaç dil konuşabilen, modern enformasyon teknolojileri bilen, aktif olan bir genç nesildir. Ancak, gençler arasında halkın manevi değerlerini bilmeyen, kendi tarihini bilmeyen, çağdaş küreselleşmeye karşı çıkamayan, dogmatik akışlarından etkilenme riski olan, zayıf ve okur yazar olmayanların olduğu bilinmektedir. Bu nedenle öğrencilerin kişiliğinin oluşumu, vatanseverliği, kendi halka karşı sevgi ve saygı duymayı öğretme, bunların hepsi öğretmenin temel görevidir.

Kimlik sorunu sadece pedagoji çalışmalarının objesi değil, aynı zamanda felsefe, sosyoloji, psikolojinin de objesidir. Örneğin; Eğer felsefe kişiliği yaratıcılık eyleminin ve bilgilenmenin öznesi olarak inceliyorsa psikoloji ise kişiliği zihinsel özelliklerinin ve süreçlerinin kümesi - ki karakter, mizaç, yetenek vb.- olarak inceler. Yukarıdaki ve diğer bilimlerin bilimsel verilerine dayanarak sosyoloji, kişiliği sivil topluma aktif bir şekilde katılan sosyal ilişkilerinin öznesi olarak inceler. Bu nedenle yükseköğretimde tüm bu disiplinler zorunlu ders olarak öğretilir.

Toplumun gelişiminin temeli, yüksek eğitimi gören ve uzmanlar olacak öğrencilerin öğrendikleri bilgiler ve oluşturulmuş iş becerilerine bağlıdır. Böylece eğitimin ulusal modeli oluşturulmaktadır. Bu süreç, eğitim paradigmasının yenilenmesi ile birlikte gerçekleşmektedir. Eğitim paradigmasının değiştirilmesi, "yaşama hazır olan insan" ve "aktif bir kişi" paradigmasının "bilgili kişi" paradigmasının yerini alması gerektirir. Bu metot birçok değişiklik gerektirir. Dolayısıyla "eğitilmiş bir adam" anlamının genişletilmesinin gereği ortaya çıkar. Böylece eğitilmiş bir adam sadece eğitilmiş değil, aynı zamanda hayatındaki zor durumların çaresini, rekabetçi bir kişi olarak kendi yerini bulabilen ve dünya ile ilgili oturmuş görüşüne sahip olan bir kişi demektir. Eğitim ise onların kişiliklerini kapsamlı geliştirme için

---

¹ Bu makale, 11-13 Mayıs 2014 tarihinde Eskişehir'de düzenlenen 'Türk Dünyası Sivil Toplum Zirvesi' nde bildiri olarak sunulmuştur.

her türlü fırsatı verilmelidir. Bu paradigma sonucunda, "bilgili kişi" paradigmasının "aktif ve gelişen bir kişi" paradigmasına yerini bırakma istikametindeki eğitimin genel oryantasyonu, bağımsız bir şekilde çalışabilen, eğitim metotları ve içeriğini kendinden geçirerek kendi yolunu bulabilen kişiyi yetiştirmeye dayanmaktadır. Eğitim paradigmasını değiştirme hareket ettiren bir güç ve kişiliğin gelişiminin kaynağıdır. Ayrıca, kendi birey tarafından şu güne kadar biriktirilmiş zihinsel, insani ve manevi potansiyeli kullanarak kendini geliştirme ve kişilik gelişimine yönelik bir gereksinimdir.

Eğitim içeriğinin yenilenmesi, yetkinlik ve yeni yetenekleri keşfetmeye dayalı olan ulusal değerlere göre eğitme ve yetiştirme, kişiliği oluşturma ve bunların gibi diğer gündem sorunları, öğretmenlerin faaliyetini şüphesiz bir şekilde yine bir istikamete yönlendirmektedir. Ülkemizdeki eğitim modeli ulus düşüncesi ve ulusal değerlerin temelinde kurulmalı ve ulusal çıkarlarını öncelikli olarak temsil ederek gelişmelidir. Öğrencilerin eğitimi ve yetiştirilmesinin içeriği milletin neslini yetiştirmede bulunan bilgelik, tarihi ve kültürel miras, asil gelenekler, yüce hocaların ve hümanist olan bilim adamlarının klasik felsefi düşünceler ile beslenmelidir. Diğer sözle tabii, kültürel-manevi değerleri içermelidir.

Yetişen genç neslinin halkın büyük adamlarının etkisi ve yaşamının örneğine dayanarak eğitilmesi, Kazak halkı tarafından ezelden kullanılan bir süreçtir. Bu nedenle anlatma yeteneğinin (kelimenin değerinin) eğitimin özel bir yerine sahip olduğunu belirtmek gerekir. Halkımızın bu güzel bir geleneği yetiştirme ve eğitme süreçlerinde en etkili yöntemdir.

Abay Kunanbayev'in yüce bir kişiliği yetiştirme dersleri bilgin ve eğitimin kaynağıdır. Abay'ın herhangi bir eserine baksak eserlerinin genel temelinin insan olduğunu görebiliriz. O, gerçek insan nasıl olmalı sorusuna cevabı arıyordu ve kendisi buna cevap veriyordu. Abay'ın "İnsanı sevmekten daha güzel bir şey yoktur" sözünde günümüzde çok bahsedilen hümanist ve pedagoji ilkeleri mevcuttur. Bundan şöyle bir sonuç çıkarabiliriz ki, genç neslin eğitimi, ilk önce insanı sevmeyi öğretmekten başlamalıdır. Abay'ın derslerinin mirasının yaşanabilmesi modern eğitim sürecindeki hedefler ile kanıtlanabilir. Yüce kişiliği prizmasından geçen eğitim ve yetiştirme istikameti sorusu meydana çıktığında şüphesiz ki, kesinlikle Abay'a başvurulur. "tam ve gerçek bir insan nasıl olmalıdır?" sorusu şairi rahat bırakmıyor. Örneğin, şiirinde şöyle yazar: "Bizim akıl, buz gibi soğuktur":

"Akıl, Kalp ve İrade üçleme şeklinde tutarak

Bütünlüğe kolayca varırsın sen. "

Ondan sonra şair şöyle der:

"Akıl, Kalp ve İrade, beraber olmadan hiçbir şeydir. Bilgi ise yıllar boyunca onların özünü taşıyacaktır."

Büyük hümanist, insana karşı sevgiden bahsederek, "Tüm insanlığı sev" nasihatini vererek " İnsanlığı sevmek, hakikat yoludur, adalet yoludur" tanımını söyler. [1]

Abay'ın hayatı ve faaliyet hayatını inceleyen M. Auezov " Hümanizm ve insanlık Abay'ın nasihatlerinin temelidir", der.Abay'ın bütün düşüncelerinin ve çalışmalarının sonuçları hümanizme dayalı eğitimin nasıl olması gerektiğini gösterir. O, şiirinde insanların hayatını olumsuz bir şekilde etkileyen beşeri dezavantajlı yönleri sayar. Bu üç dezavantajlı yönü: "cahillik, tembellik ve hainlik" [2].Şair, insanlar arasındaki birlik, dostluk ve dayanışmayı vurgular.

Kimlik oluşumunun temellerinden biri tarihi öğrenmedir. Örneğin, Abay'ın tam ve gerçek insan öğretisi, Al Farabi'nin bilge insan öğretisi, Yusuf Has HacibBalasağuni'nin "Kutadgu bilig" eserindeki bakışları Hoca AhmedYesevi'nin bilge kişi öğretisi ile bağlıdır.

Dünya medeniyetinin özel değerlerinden biri iyi davranış, insanlık, soylu nitelikler, insanların karakteridir. Eğitimsizlik, şeref, haysiyet ve olumsuz yönlerden cömertlik, sabırsızlık, bencillik, açgözlülük vb. insanların yönleri gibi Orta Çağ yazılı kaynaklarında bulunabilir. A. Yugineki'nin "Allah mütevazi insanın varlıklarını arttırır ve kötü insanların varlıklarını azaltır", "Öfkeye hakim olmak gerekir", "Allah iyi kalpli insanları sever" sözlerinde İslami düşünceler dahildir. [3]

"Kutadgu bilig" eserinin genel amacı halka iyi bir hayat sağlamak ve mutlu, adaletli toplumu yaratmaktır. müreffeh bir toplumun yapısı doğru bir şekilde kurulmuş aileden başlar. Bu ailenin gelişimi de devletin gelişimini sağlar. Böylece ev hayatındaki tüm ilişkiler belli kurallara göre ve insanların birbirlerine karşı akıllı ve sabırlı davranışlar ile oluşur. Destanda hümanist olan bir insan, adaletli bir insandır. Adalet ise mutluluğa varma aletidir diye söylenir. Balasağuni, dünyayı yardım ve iyilik olarak algılıyor. Şefkatli ve iyi kalpli bir insan olmak hümanizmin zirvesidir. Yu.Balasağuni, insanların tümüyle yönleri, manevi nitelikleri ve ahlakını toplumsal ve ailevi eğitim ile bağlar.Esasında şair aile eğitiminde ahlaki beşeri nitelikleri ilk önce ebeveynleri etkiliyorlar. Eğer ebeveynler ahlaki beşeri niteliklere sahipler ve çocuklarına geleneklerden en iyilerini öğretiyorlar ise o zaman çocukları toplumun sağlam bir üyesi olurlar. Toplum üyesi de davranışta kibar ve nazik, sözde adaletli ve gerçekçi olursa bu toplumun insanları böyle bir toplumdan manevi zevk alırlar. Şair, insanın doğuştan iyi beşeri nitelikleri öğrenmesi gerektiğini gözde bulundurarak ebeveynlerin hem evde hem de dışarıda kendi ahlaki örneği ile halk geleneklerine dayanarak çocuklarını eğitmeleri, küçüklerin büyüklere ve atalara saygı göstermeleri, adetlere ve geleneklere değer vermeleri,

diğer insanlar ile ilişki kurmaları ve geçmişine saygı duymalarını öğretmeleri gerektiğini iddia eder. [4].

Küreselleşme süreci Türk halklarının i sosyo-ekonomik, kültürel ve manevi birliği gerektirir. Türk Dünyasının tarihi-kültürel, ahlaki değerlerin bütünlüğü, Türk zihniyetisinin yenilenmesini, manevi ahenginin pekiştirilmesi ve Türk halkların arasında tarihi bütünlüğünü sağlar. Ayrıca çağdaş Türk haklarının toplumsal ve kültürel potansiyelini artırır, tarihi köklerini derinleştirir ve insanlığın tüm medeniyetleri arasındaki Türk medeniyetinin özel yerini belirlemektedir. Bu da sivil toplumu geliştiren genel mekanizmasıdır.

Şu anda yaşadığımız çağ bilgi teknolojisi çağıdır. İnsanın toplumsal, doğal ve bilimsel alanlardaki büyük sayıda olan başarılarından dolayı eğitim sürecinin yenilenmesi gerçekleşmiştir. Bu nedenle eğitim metotlarına ve maddi yardımlara ihtiyacı vardır. Eğitim sürecinde insanlığın tüm başarılarını öğrenmek mümkün olmadığını belirlememiz gerekir. Böylece eğitimin yeni metotları ve teknolojisinin zamanında gerçekleşen kullanımı kişiliğin oluşumu üzerinde etkisini bırakır.

Kazakistan'ın ilerici gelişimi çağında, uluslararası işbirliği alanında dünya ekonomisine girme döneminde herhangi bir yabancı dil konuşabilen ve kendi hayatında ve iş hayatında bildiklerini kullanabilen uzmanlara ihtiyaç duyma artar. Günümüzde yüksek eğitimde çok dilli eğitim sisteminin temeli öğrencilerin mesleki seviyesini arttırmak, kişilik niteliklerini güçlendirmek, bilinçli ve yapıcı zihniyetin kültürünü geliştirmek, ayrıca gelişmiş iç ve dış dünyası olan kişiliği oluşturmaktır.

Çok dilli eğitimde bilgi teknolojilerinin uygulanması rekabet edebilecek kişiliği yetiştirme ve dünya eğitimine girme metotlarından biridir.

Özetleyerek şunu söyleyebiliriz: günümüzde bir ülkenin diğer ülkeden üstünlüğü kıyaslama planındadır. Bunun yanı sıra rekabet gücünün sadece doğal kaynaklara göre değil, insani sermaye, yeni teknolojilerin etkin bir şekilde uygulanması ve bilgi akışını kullanılmasına göre belirlendiğini söyleyebiliriz. Eğitim değerleri genel olarak birey, toplum ve doğanın değerlerine uygun olmalıdır, Ayrıca hoşgörülü, vatansever ve gerçek vatandaşlığı sağlayan ve zengin manevi ve kültürel değerler ile dolu olan sistemi oluşturmalıdır.

Bibliyografya

1. ABAY. Polnotsennyçelovek i ya (Tam insan ve ben) - Pushkinlibrary.kz
2. Auezov M. Abay Kunanbayev. Almatı: Sanat 1995 yıl, 217.

3. AHMED YUGINEKI. Dar istini (Hakikatin ağarmanı). Fotokopiya, transkripsiya, prozaıçeskiy i poetiçeskiy peregovor originala (Orijinalin fotokopisi, transkripsiyonu, mensur ve manzume çevirisi. Baskıya Hazırlayan: A. Kurişjanov, B. Sagındıkov, A., 1985.. Hibat-ul hakayık. Taşkent, 1971.
4. Balasağuni Yu. Kutadgbilig /Çeviren A. Egeubaeva . - Astana, 2003.